

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Coming soon

Encounters on the road to heritage and film in the UAE

Yunis, A.

Publication date

2020

Document Version

Other version

License

Other

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Yunis, A. (2020). *Coming soon: Encounters on the road to heritage and film in the UAE*.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

SUMMARY DUTCH: Nederlandse Samenvatting

Binnenkort verwacht

In deze studie is de rol onderzocht die film en visuele media hebben gespeeld bij de ontwikkeling van het collectieve geheugen en het nationale erfgoed in de Verenigde Arabische Emiraten (VAE). Deze relatief jonge federatieve ‘Golfstaat’ werd in 1971 gevormd uit de zeven onafhankelijke emiraten: Abu Dhabi, Dubai, Sharjah, Ras Al Khaimah, Ajman, Um Al Quwain en Fujairah. Sinds 1824 maakten ze deel uit van de zogenaamde “Trucial States”; een pseudo-koloniale overeenkomst met de Britse regering voornamelijk gericht op het vrijhouden van de belangrijkste scheepvaartroutes. De vondst en de exploitatie van de rijke aardoliebronnen in de 20ste eeuw, plaatste deze regio in het middelpunt van de wereldeconomie en het geopolitieke krachtenspel.

Onder leiding van de charismatische leider Sjeik Zayed bin Sultan van Abu Dhabi (Father of the Nation) groeide de VAE in korte tijd uit tot een succesvol en welvarend land met bijbehorende sociaaleconomische en politieke uitdagingen behorende bij zo’n een snelle maatschappelijke transitie. Hoewel de aandacht van deze -wat ik noem- *Neoglobal Nation* aanvankelijke was gericht op vooruitgang, waarbij het land zich sterk adviseerde als open maatschappij waar iedereen welkom is, vindt er in de loop van de tijd ook een verschuiving plaats. De demografische en culturele implicaties van een zeer snelle groei, tot stand gebracht door voornamelijk werknemers van buiten de VAE (slechts 10% van de bevolking wordt aangemerkt als burger van de VAE), vormen een belangrijke context voor mijn studie naar de relatie tussen film, collectief geheugen, nationale identiteit en erfgoed.

Ondanks de vele veranderingen is de VAE in veel opzichten traditioneel gebleven. Het door de politicoloog Hazem Belbawi benoemde '*rentiersystem*' vormt de kern van de maatschappelijke structuur het land. Dit sociale zekerheidstelsel garandeert bestaanszekerheid, onderwijs, gezondheidszorg en riant arbeidsvoorwaarden voor iedereen met een Emirati paspoort. In ruil voor die vrijgevigheid van de regering stellen burgers hun leiders niet ter discussie en genieten ze van de voordelen van een financieel onbezorgd leven. Het *rentiersystem* begon echter in 2008 barsten te vertonen met de financiële crisis van Dubai en in 2010 met het begin van de Arabische Lente. Deze incidenten stelde voor het eerst de financiële en de politieke stabiliteit van de VAE op de proef. De leiders van de VAE beteugelde elke vorm van binnenlandse onvrede en raakten militair en financieel betrokken bij de opstanden in Egypte, Syrië, het naburige Bahreinen Jemen; een land waar historisch veel Emirati familiebanden mee onderhouden.

Het financieel overeind houden van Dubai en het dure buitenlandse beleid liet ook zijn sporen na in het *rentiersystem*. Veel van de regelingen werden versoerd waardoor de loyaliteit aan het land onder druk kwam te staan. Ik probeer in mijn studie aan te tonen dat er een nieuwe balans moest worden gevonden tussen de ‘hyperrealiteit’ van de dure moderne steden met glanzende attracties en de historische tradities van het land. Een ‘heritage boom’ met het promoten en reconstrueren van tradities en erfgoed was het formele en informele antwoord op die behoefte.

Mijn centrale vraagstelling is daarom op welke wijze film en visuele media hebben bijgedragen aan zowel het stimuleren en het compliceren van een nationale erfgoed identiteit en collectief geheugen door het ontwikkelen van een nationale film traditie? Ik spits me daarbij toe op de periode 2008-2018. Dit tijdsvlak is relevant omdat aan rond 2008 de filmindustrie vanuit de overheid intensief werd gestimuleerd, terwijl tien jaar later de meeste van die ondersteunende maatregelen, zoals filmsubsidies en het organiseren van filmfestivals, alweer waren afgebouwd.

Zowel media en erfgoed kunnen worden gezien als een complexe dialoog tussen geconstrueerde realiteiten. Om die relatie beter te begrijpen wordt in deze interdisciplinaire studie de onderzoeksgebieden van de media-, heritage- en memorystudies aangevuld met inzichten uit de gedragswetenschappen.

Naast de interpretatie van de recente wetenschappelijke discoursen, relevant voor dit onderwerp, vormen de analyse van het primaire materiaal, interviews en focusgroepenonderzoek de basis van dit onderzoek

Het eerste hoofdstuk van dit proefschrift gaat verder in op de unieke omstandigheden van de VAE-samenleving. Er ontwikkelde zich in het bestudeerde tijdsvlak een sterke behoefte om de nationale identiteit met als gevolg het versterken van de veronderstelde erfgoedtradities. De stimulering en investeringen in de filmindustrie maakte daar onderdeel uit van dit streven. De belangstelling voor het verleden is interessant omdat de VAE zich tot dan toe vooral op de hypermoderniteit en postmodernisme had gericht. Hoewel het algemene credo openheid en tolerantie was, bleek in werkelijkheid het land minder toegankelijk en alleen aan de oppervlakte transparant.

Deze tegenstelling werd bij het ontwikkelen van de nationale film soms pijnlijk duidelijk. Het verbieden van bepaalde filmproducties en zelfs het opleggen van gevangenis straffen aan jonge filmmakers die zich satirisch over de samenleving hadden uitgelaten laat het belang van de visuele media in deze context zien.

In het tweede hoofdstuk onderzoek ik de onlosmakende band tussen de promotie van toerisme en erfgoed. Toerisme- en erfgoedfilms bleken in de afgelopen jaren qua waardering en kijkersaantallen de meest succesvolle filmproducties. Film en toerisme hebben veel gemeenschappelijks: beiden worden gezien als vrijetijdsbesteding en beiden zijn prisma's voor het creëren van een collectief geheugen en een nationaal narratief. In het verlengde van John Urry's werk over de *'tourist gaze'*, dat nauw verwant is aan Laura Mulvaney's *'film gaze'*, kijk ik naar toeristische films in de VAE. Ik laat zien hoe die producties zijn geëvolueerd tot de vroegste filmvormen gericht op het creëren van een *'heritage narrative'* aantrekkelijk voor toeristen, terwijl het ook bijdraagt aan historisch besef van nationale identiteit.

Bij het analyseren naar deze films werd duidelijk dat regionale erfgoediconen zoals: woestijn, kamelen, dadels en nationale klederdracht, vooral door de Britse petroleumbedrijven werden gebruikt om het beeld te schetsen van de geïsoleerde bedoeïenencultuur die met de ontdekking van olie uit de duisternis van de geschiedenis

werd gehaald. Deze iconen gaan voorbij aan de lange handelsgeschiedenis van de emiraten, die 8000 jaar oud is. Deze eenzijdige benadering negeert ook het bestaan van andere etnische groepen, evenals de expatbevolking, die al eeuwenlang deel uitmaken van de Golfregio en daardoor ook een belangrijke bijdragen hebben geleverd aan de cultuur en erfgoed van samenlevingen. Het is opmerkelijk dat het gebruik van de bovengenoemde iconen niet structureel veranderd wanneer de functie van de films verschuift van 'Britse oliedocumentaires' naar de promotie van de VAE. Door dit eenzijdige beeld worden de sporadische Emiratis in deze promotiefilms (herkenbaar aan hun nationale kleding) toeristen van hun eigen verleden en wordt zo een officiële vorm van nationale identiteit en erfgoed geconstrueerd gebaseerd op een eerder Westerse interpretatie: een opgeschoonde versie van het verleden zonder persoonlijke ervaringen en herinneringen. Het is duidelijk dat deze benadering weliswaar een nationale identiteit stimuleert, maar tegelijkertijd de behoefte laat groeien naar meer persoonlijke herinneringen en lokale erfgoed connecties.

In hoofdstuk drie ga ik dieper in op het conflict tussen *local memory* en *national memory*. Voortbouwend op Arun Appadurai's onderzoek naar het herstructureren van woonwijken om zo oude structuren af te breken en een nieuw gevoel van 'plaats' te creëren, kijk ik naar hoe de traditionele *freej* (wijk in het Golfdialect) zijn omgevormd tot nieuwe Emirati-buurtten. Door het veranderen en zelfs verwijderen van tribale en geografische connecties en loyaliteiten is er een nostalgische beweging onder de bevolking ontstaan die los wil komen van het monolithische Arabische bedoeïenen beeld en een veel complexer erfgoed verhaal wil vormgeven.

Deze ontwikkeling is goed te volgen op de sociale media en in een handvol onafhankelijke documentaires die het afgelopen decennium zijn gemaakt. Deze video's en documentaires op sociale media spreken van een ander erfgoed, één die is gebaseerd op de verloren *freejs* waar ooit verschillende nationaliteiten, rassen en etnische groepen zouden hebben samengewoond. In plaats van deze verhalen te ontmoedigen, heeft de regering juist op deze hype op sociale media gereageerd met tv-series die de nostalgie naar de *freej* bevestigen. Deze officiële tv-series, voornamelijk komedies en animaties, geven een nostalgisch beeld van een *freej* waarin verschillende etnische groepen in harmonie samenleven. Ik laat zien dat dit historisch incorrecte beeld verschillende boodschappen uitdraagt en breekt met het traditionele erfgoedbeeld zoals dat door de Britse films is vormgegeven. Hoewel mensen in de VAE altijd al langs etnische lijnen werden gescheiden, geven deze tv-series een meer divers beeld van de samenstelling van de bevolking en de culturele achtergronden van de verschillende emiraten. Omdat deze tv-series alleen in het Arabisch en zonder ondertitels worden aangeboden zijn ze gericht op een specifieke doelgroep. Het meer verfijnde beeld van de achtergronden van de VAE gaat aan de niet Arabische expats voorbij; zij krijgen nog steeds het klassieke beeld van zand, dadels en kamelen aangeboden. Opmerkelijk is dat juist in deze tv-series door de overheid wordt gewaarschuwd voor de negatieve invloeden van de expats op de identiteit en cultuur van de VAE.

Hoofdstuk vier doet verslag van mijn onderzoek naar de reactie van Emirati-jongeren op het image van Emiratis in de speelfilms die door de overheid als nationale VAE films zijn ondersteund en uitgebracht. Als theoretisch kader voor dit onderzoek handteer ik Martin

Lefebvre's theorie van landschap en film, waarin de handelingen slechts een middel zijn om het landschap te verkennen. Ik concentreer me op de twee meest bekeken Emirati-films, *Sea Shadow* (2011), gesitueerd in het landelijke noorden van de VAE, en *City of Life* (2009), gesitueerd in het stedelijke Dubai. Emirati-jongeren in deze studie evalueerden de films door middel van discussies- en focusgroepen. De centrale beeldthema's waarop ze werden bevraagd waren; religie, sociaaleconomische status en geslacht. Deze studie is gedurende twee jaar met vijf verschillende groepen uitgevoerd.

Uit dit onderzoek komt naar voren dat de jongeren zich vooral met de Emiratis in de film identificeren door de specifieke kleding en het geloof. Het Moslim geloof vormt -zelfs voor niet praktiserende- een sterke connectie met hun nationale identiteit en zijn dus sterke iconen van hun erfgoed. Ook werd duidelijk dat, meer nog dan het beeld van nationaliteiten, er in sociaaleconomische termen over maatschappelijke groepen wordt gedacht. De jongeren hebben een vereenvoudigd beeld van de maatschappelijke verhoudingen. Hun eigen Emirati uitzonderingspositie is onomstreden. Andere groepen worden in de eerste plaats ingedeeld naar hun sociaaleconomische positie in de maatschappij en niet zozeer gekenmerkt door hun nationaliteit. Die houding sluit nauw aan bij het beeld van de VAE als ideale samenleving waarbij je positie in de eerste plaats wordt bepaald door je sociale status en economisch situatie. Deze jeugdige deelnemers voelden zich ook het meest verbonden met het uitgedragen *Neoglobal* wereldbeeld van een goed georganiseerde open maatschappij waarbij Emiratis worden opgevoerd als onberispelijke burgers.

Met die constatering wordt ook één van de belangrijkste obstakels bij het ontwikkelen van een eigen filmtraditie blootgelegd. Door het ontbreken van een conflict of daadwerkelijke maatschappelijke worsteling bij het bouwen van een nationale identiteit wordt een organische ontwikkeling van nationale cinema belemmert. Er zijn geen uitgesproken trauma's die de maatschappelijke censuur zouden doorstaan en dus voor spraakmakende scripts en producties zouden kunnen leiden. Dit is ook mijns inziens de reden waarom na een energieke start in 2008 het initiatief voor het opbouwen van een nationale filmtraditie in 2018 alweer was doodgebloed.

In het laatste hoofdstuk maak ik de balans op en reflecteer ik op mogelijke alternatieve wegen om tot een nationale cinema te komen. Welke 'nationale trauma's en specifieke thema's zouden een bijdrage kunnen leveren aan een hernieuwde poging om door film en visuele media het collectieve geheugen en erfgoedbeeld vast te leggen en te ontwikkelen?

De versobering van het *rentiersystem* en de verontrustende regionale conflicten zouden een interessante voedingsbodem kunnen zijn voor maatschappelijke discussie en een ontluikend 'maatschappelijk conflict' dat kan bijdragen aan relevante producties. In een meer directe zin zouden *roadmovies* een interessant thema kunnen zijn. De meeste Emirati-films, korte of verhalende films, bevatten lange autoritten en/of achtervolgingen. In de meeste andere filmstradities worden deze onderwerpen als oppervlakkig en afgezaagd beschouwd, maar voor Emirati vormen auto's echter een belangrijke kern van hun wereldbeeld als het ultieme statussymbool en enige vorm van lokale mobiliteit. In veel opzichten sluit dit thema ook aan bij de *camel-roadmovies* in het traditioneel geconstrueerde beeld van het Bedoeïenerfgoed.